

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2012 | Vol. 4 | No. 3 | ISSN 1803-8220

KUBÁLEK, Michal – BUBENÍČEK, Václav (2012). Charakter lokální politiky v suburbánním politickém prostoru. *Acta Politologica* 4, 3, 284-305. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

Charakter lokální politiky v suburbánním politickém prostoru

Michal Kubálek¹ a Václav Bubeníček²

Abstract:

This paper presents the results of a case study of the local political environment of a specific smaller medium-sized municipality in the vicinity of Prague (Roztoky), i.e. a suburban area having the distinctive nature of a transforming social environment, primarily in relation to developer construction and subsequent increasing population coming mainly from the capital city. The study deals with the relevance of the question of the changing social environment on the local political process. The research is particularly focused on the issue of changes in the nature of local politics, local cleavages, the process of forming coalitions, voting behaviour and the format of the party system and reflection on whether the effects of social and demographic changes in some of the examined aspects can be confirmed.

Key words: Political conflict, local political system, plurality, cleavages, local party system, suburbanization.

1. Úvod

Studium české komunální politiky nabízí velkou variabilitu možných témat i způsobů jejich zkoumání. Jedním z důvodů je samozřejmě výrazná diverzita sídelní struktury v České republice a z toho plynoucí velký počet samosprávných municipalit. Druhým důvodem potom jsou značné proměny politické, správní a sociální, kterými Česká republika prošla od opětovného zřízení samosprávy. Vliv ale měl i postupný rozvoj české politické vědy, kdy je možné mluvit o postupném osvojování si různých témat, zkoumaných oblastí i teoretických přístupů a způsobů zkoumání. Jedny z prvních politologických studií se věnovaly výhradně možnostem analýzy statické podoby lokálních stranických systémů – interpretaci volebních výsledků [např. Hudák, Jüptner, Svoboda 2003; Balík 2003], charakteru lokálních stran [Čmejrek 2003; Šaradín, Outlý 2004 a další], vlivu a konstrukci komunálního volebního systému [Outlý 2003; Bubeníček 2004]. Současné analýzy navázaly také na řadu sociologických studií, které se při zkoumání sociálních aspektů lokální politiky zabývaly problematikou politické kultury [např. Vajdová 1996; Vajdová, Kostecký 1997], sociálními sítěmi [Buštíková 1999a, 1999b], postoji lokálních politiků a jejich úlohou v komunální politice [Hanšpach 1992; Vajdová 1995; Illner 2001; Ryšavý 2009 a další] atd. Zaměřují se na faktory ovlivňující nejen formáty obecních stranických systémů, ale i jejich mechanismy definující funkční modely samotných politických systémů [viz Jüptner 2006: 111]. Jedná se především o studium komunálních koalic [kupř. Jüptner 2001, 2004, 2006; Ryšavý 2006; Balík 2005; 2008], role

¹ Michal Kubálek, odborný asistent, Katedra humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbátka, e-mail: kubalek@pef.czu.cz.

² Václav Bubeníček, odborný asistent, Katedra humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbátka, e-mail: bubenicek@pef.czu.cz.

lokálních politických elit [Ryšavý 2004, 2006], kontinuity politické reprezentace [Čmejrek, Čopík 2009], o problematiku politické participace [Čmejrek 2005, 2009; Bubeníček, Čmejrek 2011], legitimacy lokálních politických institucí [Kubálek 2006], volebního chování [Kopřiva 2006], lokální demokracie [Illner 2006; Valeš 2007; Bubeníček 2010; Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010], případně o charakter komunální politiky jako celku [Čmejrek 2008; Balík 2009]. V posledních letech vznikají rovněž práce zabývající se charakteristikami českých komunálních politiků, jejich rolemi a možnými typologiemi [Ryšavý, Šaradín 2011] či rolí a fungováním obecních samospráv jako faktorem podmiňujícím místní rozvoj ve venkovských obcích [Bernard, Kostecký, Illner, Vobecká 2011].

Ve výčtu uvedených publikací převažují případové studie popřípadě komparace několika takových studií. Mezi zkoumanými municipalitami převažovala města, v posledních letech se však prostorem zájmu stále častěji stávají venkovské obce. Výjimkou ale nejsou ani studie mapující postupně územní celky (okresy), pokrývající kvantitativním výzkumem celou republiku nebo kombinující kvantitativní výzkum většího počtu municipalit s případovými studiemi. Poněkud stranou zájmu zůstal ovšem při zkoumání komunálního politického procesu specifický vzorek municipalit – obce v suburbánním prostoru českých velkoměst, v tomto ohledu byly analyzovány především spíše sociální, demografické či dopravní aspekty suburbanizace. Významnou studií na toto téma je práce autorského kolektivu [Vobecká, Kostecký 2007] kombinující analýzu statistických dat s případovými studiemi několika obcí v okolí Prahy a Brna, s cílem postihnout a zhodnotit politické změny, které v daných lokalitách vyvolala nová výstavba rezidenčních domů či čtvrtí a následné výrazné zvýšení počtu obyvatel. Autoři si konkrétně položili otázku, zda suburbanizace vnesla do místního politického procesu nová témata, zda přivedla nové aktéry a zda je v těchto oblastech politika spíše věcí nestraníků a nezávislých (což by odpovídalo velikostní kategorii zmíněných obcí) či zda se i zde projevuje vliv města a převažuje naopak působnost zavedených politických stran.

Tato studie a otázky, které jsou v ní položeny, se stala i inspirací pro tento článek. Jde tedy o jedinečnou případovou studii obce menší střední velikosti, možno říci malého města [Vaishar 2008: 5-8]. Město Roztoky leží v okrese Praha – západ v bezprostřední blízkosti hlavního města tj. v typickém suburbánním prostoru, přitom se ale jedná o obec prostorově od hlavního města oddělenou, s vlastním vývojem historickým, správním i urbanistickým. V Roztokách ovšem zároveň probíhá od roku 2005 rozsáhlá developerská výstavba, která vedla k výraznému zvýšení počtu obyvatel. Noví občané pocházejí především z Prahy (i když nikoli výhradně). Hlavním cílem výzkumu bylo tedy zodpovědět otázku, zda suburbanizace měla nějaký vliv na strukturu konfliktních linií v Roztokách, tj. zda vnesla do místní politiky nějaká významná sporná politická témata (a zda tyto konfliktní linie odpovídají spíše městské komunální politice) a dále zjistit, jak je tato případná změna reflektována místními politickými aktéry, zda došlo např. k proměnám koaličního jednání apod.

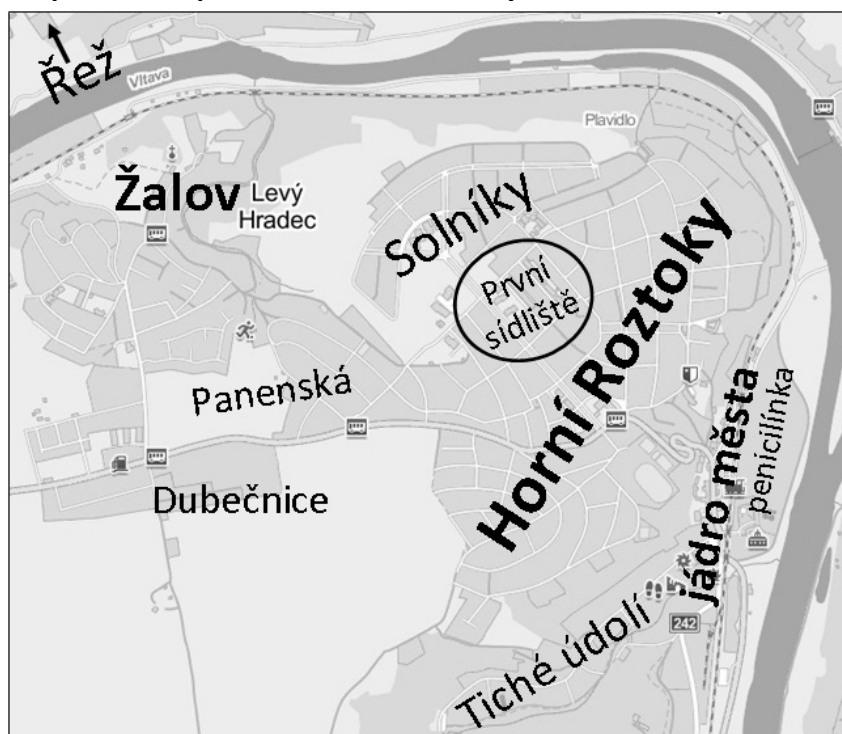
V rámci článku byly využity různé teoretické přístupy ke zkoumání komunálního politického systému, jak byly v posledních letech představeny v řadě studií (viz výše). Ke zpracování vývoje lokálního stranického systému, relevance předpokládaných konfliktních linií v souvislosti s volebním chováním v Roztokách sloužila jako podklad základní sociodemografická a volební data (především výsledky z jednotlivých roztokých volebních okrsků). Vlastní výzkum spočíval v polostandardizovaných rozhovorech s představiteli místních volebních stran a některými bývalými lokálními politiky, jež byly v zásadě prováděny metodou chápajícího rozhovoru [Kaufman 2010]. Rozhovory byly zaměřeny na význam konfliktních linií v obci, na povahu konfliktů a koaličního jednání v obci, na sebechápání politických ak-

térů a na legitimizaci politického jednání v Roztokách. V zájmu zachování anonymity, která byla do jisté míry podmínkou možnosti provést výzkum, nebude ve studii odkazováno konkrétně na určité rozhovory.

2. Charakteristika obce

Roztoky prošly od začátku 19. století poměrně složitým vývojem.³ Původními jádry osídlení byla jednak vesnice Roztoky na břehu Vltavy vzniklá jako pracovní zázemí stejnojmenného velkostatku (622 obyvatel v r. 1840) a dále drobná osada Žalov (232 obyvatel v r. 1840) [Karas 2006] rozkládající se v blízkosti akropole bývalého přemyslovského hradiště Levý Hradec (v 19. a 20. stol. nepříliš významné památné a částečně poutní místo). Obě obce byly za josefínských reforem sloučeny, v roce 1867 se však z iniciativy Roztok administrativně rozdělily.

Mapa č. 1: Mapa lokalit města Roztoky

Zdroj: Mapy.cz <www.mapy.cz>; upraveno autory.

Zásadní význam měl rozvoj infrastruktury: v roce 1850 byl zahájen provoz na železniční trati Praha – Drážďany, která tak spojila Roztoky a Žalov s Prahou. Od 50. let 19. století se Roztoky staly oblíbeným výletním a rekreačním místem Pražanů, což se projevilo i výstavbou secesních vil sloužících jako letní sídla (v r. 1905 bylo v Roztokách 67 vil a letohrádků, především v tzv. „Tichém údolí“). Vedlo to ke vzniku zvláštní „roztocké vyšší společnosti“ tvořené politiky, spisovateli, umělci i šlechtou, kteří v Roztokách větší či menší část roku pobývali (z politiků F. A. Brauner či A. Bráf, ze spisovatelů Zdeňka Braunerová či Vilém Mrštík ad.), při-

³ Pro představu územní struktury města jsou nejdůležitější zmiňované lokality vyznačeny v mapě č. 1.

čemž i tato elita se dělila na německou a českou, vzájemně spolu příliš nekomunikovaly.⁴ Tiché údolí a původní jádro Roztok tvoří nyní část města nazývanou „dolní Roztoky“. Žalov byl naproti tomu typickou obcí nádeníků a „kovozeďměďčů“, jeho původní obyvatelstvo posílili i dělníci pracující na výstavbě železnice (dle některých respondentů je zde kořen budoucího vývoje Žalova jako „rudé obce“ s významnou rolí KSČ).

Další rozvoj Roztok byl umožněn roku 1889 stavbou tzv. serpentiny, která dopravně zpřístupnila část Roztok ležící na výrazném převýšení směrem k Žalovu (tzv. „horní Roztoky“). Roztoky pak byly v roce 1893 povýšeny na městys. Kromě rozvoje drobného průmyslu došlo zhruba v letech 1900 – 1914 k první větší parcelaci pozemků a výstavbě domů právě na území horních Roztok. V roce 1910 měly Roztoky již 1 256 obyvatel, Žalov 685 [Karas 2006]. Velký přírůstek obyvatel byl ovšem zaznamenán především ve 20. a 30. letech 20. století, kdy došlo k dalším parcelacím, v r. 1926 byl pak pro Roztoky zpracován poměrně velkorysý urbanistický plán rozvrhující další stavební vývoj horních Roztok, které se tak staly hlavním jádrem osídlení a prakticky sídelně propojily Roztoky s Žalovem. V roce 1930 tak měly Roztoky 2 954 obyvatel a Žalov 1 815 [Karas 2006], přičemž největší část přistěhovaných pocházela přímo z Prahy. Počet obyvatel se plynule zvyšoval i po druhé světové válce. Hlavním důvodem byl v roce 1945 vznik poměrně významného průmyslového závodu – výroby penicilinu (pozdější Výzkumný ústav antibiotik) – jenž sloužil jako hlavní roztocký zaměstnavatel. Tento přísun obyvatel dostatečně kompenzoval i zánik „roztockých elit“, který nastal s nástupem komunistického režimu.

V roce 1960 byly opět Roztoky a Žalov sloučeny do jedné obce, Žalov se tak stal místní částí Roztok s poněkud odlišným charakterem sídelní struktury. V roce 1968 byly Roztoky povýšeny na město a v roce 1970 měly 6 146 obyvatel [Stoklasová 2008: 5]. V tomto období bylo také postaveno první malé roztocké sídliště převážně s byty pro pracovníky Ústavu jaderného výzkumu v blízké Řeži.

V polistopadovém období počet obyvatel mírně poklesl (v roce 2001 měly Roztoky 5 733 trvalých obyvatel), což do jisté míry souviselo s transformačními problémy zmíněného hlavního roztockého zaměstnavatele. Po určitém období stagnace bylo podstatnou změnou pro město zahájení rozsáhlé developerské výstavby (zejména v režii firem Trigema a Ekospol) na okrajových částech Roztok (tzv. Solníky, Panenská I. a Panenská II., Dubečnice), výstavbou bylo ještě výrazněji posíleno urbanistické propojení Žalova s horními Roztokami (dolních Roztok se nová výstavba prakticky netýkala). Počet obyvatel se tak zvýšil na 7 767 v roce 2011.⁵ Z výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2011 zároveň vyplynulo, že se oproti roku 2001 změnila vzdělanostní struktura obyvatel – posílili vysokoškolsky (ze 785 na 1 757) a středoškolsky vzdělaní (z 1 786 na 2 250), ubylo obyvatel se základním vzděláním (z 732 na 580). Naprosto převažujícím typem osídlení zůstal rodinný domek (dle sčítání měly Roztoky v roce 2011 celkem 1 561 rodinných domů a 141 domů bytových – tento poměr ale byl v minulých sčítáních v zásadě obdobný).

3. Roztocké politické subjekty

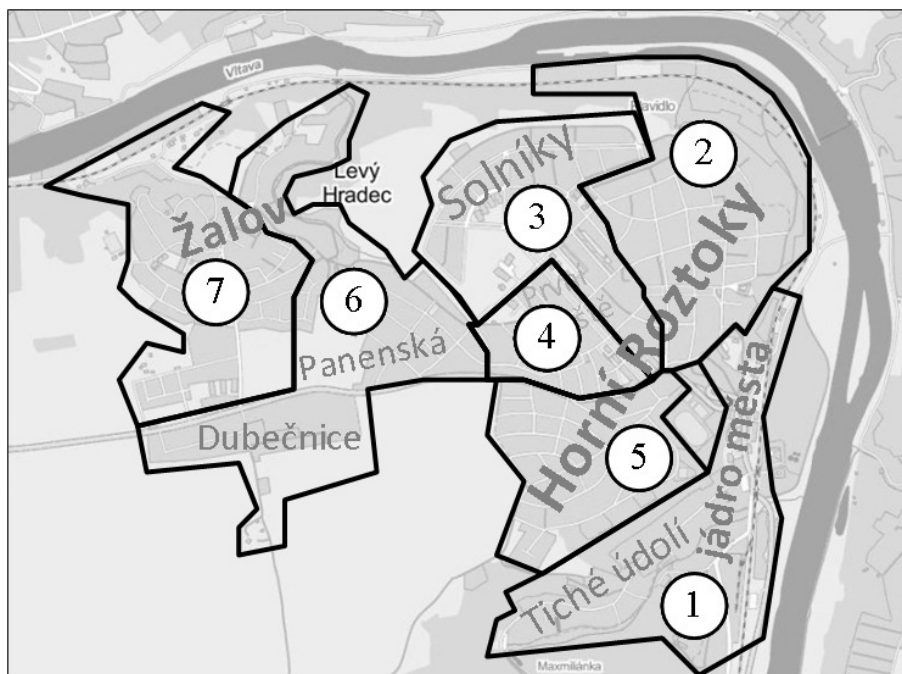
Geneze lokálního stranického systému vykazuje určitá specifika vycházející z místních pod-

⁴ Charakteristiky obou elit lze nalézt v memoárové literatuře např. Vladimír Hellmuth-Brauner: *Paměti rodu* (Praha: H & H, 2000) nebo Mia Münzerová Le Comte: *Stále sním o Praze* (Praha: H & H, 2000).

⁵ Dle informativního článku „Město má za sebou deset let bouřlivé expanze“, hodnotícím výsledky Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, jež byl zveřejněn v městském časopise *Odras* v r. 2012 (č. 5).

mínek, tradic a politické kultury (kupř. vázanost nezávislých kandidátů na občanská sdružení či zájmy periferních lokalit města), nicméně v ní lze zaznamenat některé charakteristické znaky suburbánních lokalit (např. vznik nového politického subjektu z protestního hnutí vyžadující omezení nové výstavby). Mezi etablované strany je možné zařadit zejména ODS, SNK Sakura, SNK Netřesk, VPM a KSČM. Kromě zmíněných subjektů se ve stranickém systému vyskytují ještě SNK DOST (od voleb 2006), Zelená pro Rostoky (od roku 2010) a ČSSD.⁶

Mapa č. 2: Mapa vyhraničených volebních okrsků v Rostokách.

Zdroj: Mapy.cz <www.mapy.cz>; upraveno autory.

Následující stručná deskripce hlavních charakteristik volebních stran je doplněna o analýzu územní volební podpory daných politických subjektů. Roztocké volby probíhají v sedmi volebních okrscích, jejichž distribuci zobrazuje mapa č. 2.⁷ Volební výsledky v jednotlivých okrscích ve volbách 2010 jsou pak uvedeny v tabulce č. 1 a konečně trvalou územní voličskou podporu hlavních volebních stran znázorňuje mapa č. 3.

Sakura. SNK Sakura datuje svůj vznik ještě do období poloviny 80. let, kdy působilo jako sdružení zaměřené na organizaci aktivit spojených s ochranou přírody. Po roce 1989 se jeho aktivity rozšířily i do oblasti komunální politiky v rámci roztockého OF a po jeho rozpadu se stalo jedním z nejvýznamnějších SNK na lokální politické scéně. V současnosti se stále orientuje na otázky ochrany přírody a charakteru Rostok jako zahradního města či na

⁶ ČSSD nelze mezi etablované strany zařadit jednak z důvodů diskontinuity její kandidatury a především kvůli nestabilnímu personálnímu obsazení kandidátních listin strany. V mnoha rozhovorech byla kandidatura ČSSD označena za účelovou, která měla umožnit zvolení konkrétního kandidáta bez nutnosti shánění podpisů pod petici podporující kandidaturu případného SNK.

⁷ Prázdné území mezi volebními okrsky 1, 2 a 5 je územím neobydleným – nachází se na něm serpentina a zejména sportoviště na okraji terénního převýšení. Současně je nutné upozornit, že zobrazení volených okrsků není zcela přesné, jelikož jejich delimitace je stanovena ulicemi, které se v některých oblastech částečně kříží – jedná se zejména o okrsky 3, 4 a 6.

podporu kulturních a sportovních aktivit místních sdružení. Významný důraz sdružení dává na vlastní prezentaci před voliči jako politicky nezávislého subjektu, přestože hlavní představitel Sakury je aktivním členem strany SNK-ED. Volební podpora Sakury sice vykazuje postupně klesající tendenci, nicméně strana je stále vnímána jako jeden z nejdůležitějších etablovaných subjektů v roztockém politickém systému – kromě volebního období 2006 až 2010 byla Sakura zastoupena vždy v radě města a jednou také obsadila post starosty. Z hlediska územních volebních výsledků má nejstabilnější volební podporu v okrscích, kterých se výrazněji nedotkla nová výstavba (viz mapa č. 3).

Tabulka č. 1: Voličská podpora volebních stran v rámci volebních okrsků (volby 2010; v %)

Okrsek	1	2	3	4	5	6	7	Celkem
Volební účast	54,3	52,9	52,8	51,3	61,0	46,0	53,5	53,3
SAKURA	26,0	12,5	12,1	14,2	15,7	14,1	12,1	14,4
DOST	9,2	24,9	16,4	17,2	19,7	21,0	17,4	18,9
ODS	12,7	13,1	17,5	19,7	19,5	10,4	12,7	15,6
NETŘESK	13,2	10,3	13,4	11,1	11,1	11,0	10,0	11,3
KSČM	10,9	6,5	4,4	6,6	5,5	7,7	7,3	6,6
Volba pro město	5,3	5,6	4,6	7,8	6,6	11,8	12,3	7,6
TOP 09	18,4	20,2	24,0	15,1	13,3	15,8	17,6	17,7
Sdružení ČSSD, NK	3,1	2,9	2,8	6,2	5,8	4,2	2,3	4,0
Zelená pro roztoky	1,1	4,0	4,8	2,1	2,8	3,9	8,2	4,0
Síla elektorátu	6,9	19,1	14,8	14,7	19,2	10,8	14,5	100,0

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ.

ODS. Místní organizace ODS vznikla prakticky ihned po jejím založení na národní úrovni a ze všech politických subjektů má největší členskou bázi, ve které navíc před volbami 2010 došlo k výrazné generační obměně (i ve vedení strany). ODS lze považovat za nejvlivnější stranu lokálního politického systému (alespoň na půdě zastupitelstva – soudě dle rozhovorů s respondenty z ostatních stran), přestože její volební výsledky takovému postavení již minimálně poslední dvě volební období (od roku 2006) neodpovídají. Strana se prezentuje v souladu s ideologickým rámcem definovaným celorepublikovým vedením ODS. Na lokální úrovni se to projevuje například určitou zdrženlivostí při rozhodování o podpoře místních občanských sdružení a spolků či naopak zaměřením na snižování nákladů chodu města, na investice do infrastruktury apod. Výraznější územní volební podpora ODS je patrná zejména v oblastech s vilovou zástavbou či obecně dražším bydlením (např. Solníky – okrsek 3).

DOST. Sdružení DOST vzniklo na bázi protestu některých obyvatel Roztok proti řediteli školy a následném protestu proti způsobu přestavby hlavního náměstí města. Název DOST představuje zkratku pro hesla: Důslednost, Odpovědnost, Spolupráce a Tvořivost. Sdružení DOST vzniklo před volbami 2006, do kterých vstupovalo s programem, jehož hlavní bod spočíval v prosazení stavební uzávěry. Volby vyhrálo, jeho představitelka se stala

starostkou a schválení stavební uzávěry se jí podařilo prosadit. DOST vyhrálo i volby v roce 2010, nicméně volební zisk zaznamenal téměř poloviční ztrátu hlasů. Nejvýraznější územní voličské podpory DOST dosahuje především v okrscích, ve kterých proběhla nebo stále probíhá developerská výstavba domů (případně v jejich okolí). Jedná se zejména o okrsek 6 (Panenská, Dubečnice) a okrsek 2 (sousedství Solníků).

KSČM. Roztocká KSČM je v rámci místního politického systému nejdéle působící stranou. Postupně klesající volební výsledky strany jsou víceméně v souladu s celorepublikovým trendem, nicméně zajímavé jsou především údaje o nadprůměrných volebních ziscích KSČM v okrscích 6 a 7 (Žalov) a v okrsku 1 (dolní Roztoky). Tvzení, že přetrvává odkaz „rudé obce“ v určité části Žalova (viz výše), je samozřejmě jen čistou spekulací, nicméně v některých rozhovorech padla zmínka o odlišnosti sociální skladby obyvatel Žalova a dolních Roztok (původního „jádra“ města) ve srovnání s ostatními částmi města.

Netřesk. Sdružení Netřesk⁸ vzniklé ze SNK Město pro život (MPŽ kandidovalo ve volbách 2002) bylo založeno jedním z původních členů SNK Sakura. Ke změně názvu došlo kvůli konfusi názvu MPŽ s VPM a hlavně se stejnojmenným občanským sdružením (jejichž členská báze se nicméně částečně prolíná), což vedlo některé členy zastupitelstva (zejména z řad ODS) k nařčení představitelů MPŽ, že prosazují podporu občanských sdružení za účelem financování vlastních politických aktivit. Netřesk se ve svém programu zaměřuje zejména na podporu kulturních a sportovních aktivit místních spolků.⁹ Hlavní voličskou podporu má Netřesk v centru města a v dolních Roztokách.

Volba pro město. VPM je nástupcem ODA (volby 1994) a sdružení US, VPM a NK (volby 1998). Ve městě je obecně považováno za hlavního reprezentanta Žalova, což také odpovídá její trvalé voličské podpoře v žalovských okrscích 6 a 7 (viz mapa č. 3).

TOP 09. Nově vzniklá strana TOP 09 měla výrazný úspěch ve volbách 2010 (získala o procento méně než vítěz voleb DOST) a také obsadila post starosty města. Jedná se o stranu složenou zejména z novousedlíků, kteří při založení místní pobočky dokonce odmítali přijmout kohokoliv, kdo se v minulosti již angažoval v místní politice. Největší zisky také zaznamenala v okrsku č. 3 (pod který spadá i nová vilová čtvrť Solníky) a taktéž v bohatších částech města, zřejmě z důvodu, že je obecně považována za alternativu k ODS pro pravově orientované voliče.

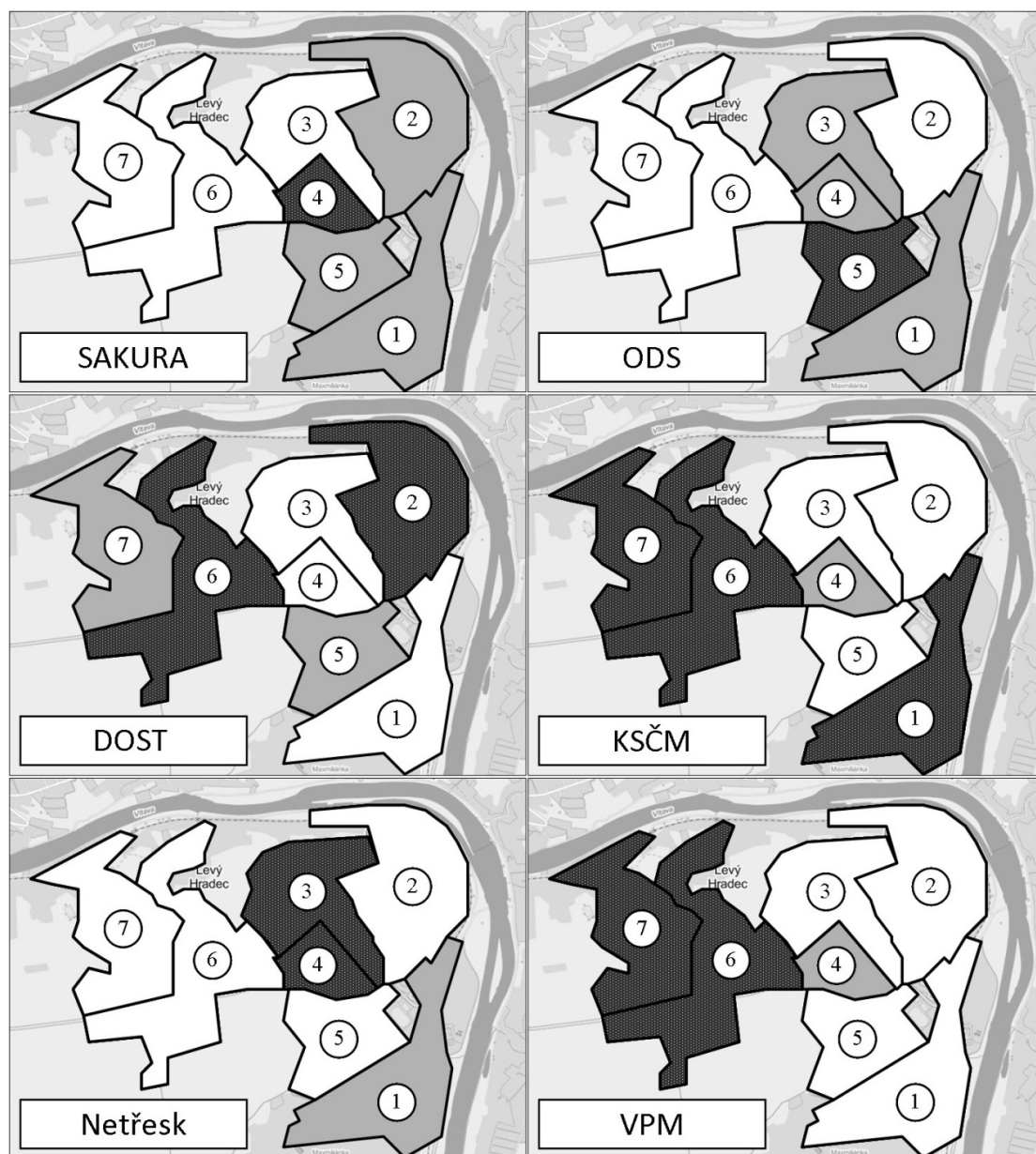
Zelená pro Roztoky. Roztocká pobočka Strany zelených kandidovala poprvé až ve volbách 2010 a získala 1 mandát. Největší podporu získala od voličů v Žalově (hlavně okrsek č. 7) a pak zejména v severních okrscích horních Roztok (okrsky č. 2 a 3).

Pro celkový obraz geneze stranického systému je vhodné charakteristiky jednotlivých stran doplnit o analýzu kontinuity jejich kandidatur, která může kromě jiného identifikovat původ nově vzniklých volebních stran, případně odhalit spřízněnost stran. Schéma 1 zobrazuje přesuny kandidátů mezi kandidátními listinami ve volbách 2002, 2006 a 2010, tedy v období od počátku nárůstu počtu obyvatel (tudíž i voličů) v důsledku developerské výstavby.

⁸ Název Netřesk odkazuje na rostlinu, která dle rčení zahání bouřku. Zvolený název má symbolizovat snahu o dosažení konsenzuálního procesu rozhodování o rozvoji města [www.netresk.cz].

⁹ V některých rozhovorech se objevily spekulace o spojení Netřesku s jednou z developerských firem, jejímž zaměstnancem hlavní představitel sdružení skutečně je. Podobné spekulace o zastoupení různých ekonomických zájmů v zastupitelstvu se však v rozhovorech objevovaly i u některých jiných volebních stran (např. u ODS, která by kromě jiného měla zastupovat konkurenčního developera nebo DOST zájmy spřátelených architektů a stavebních firem).

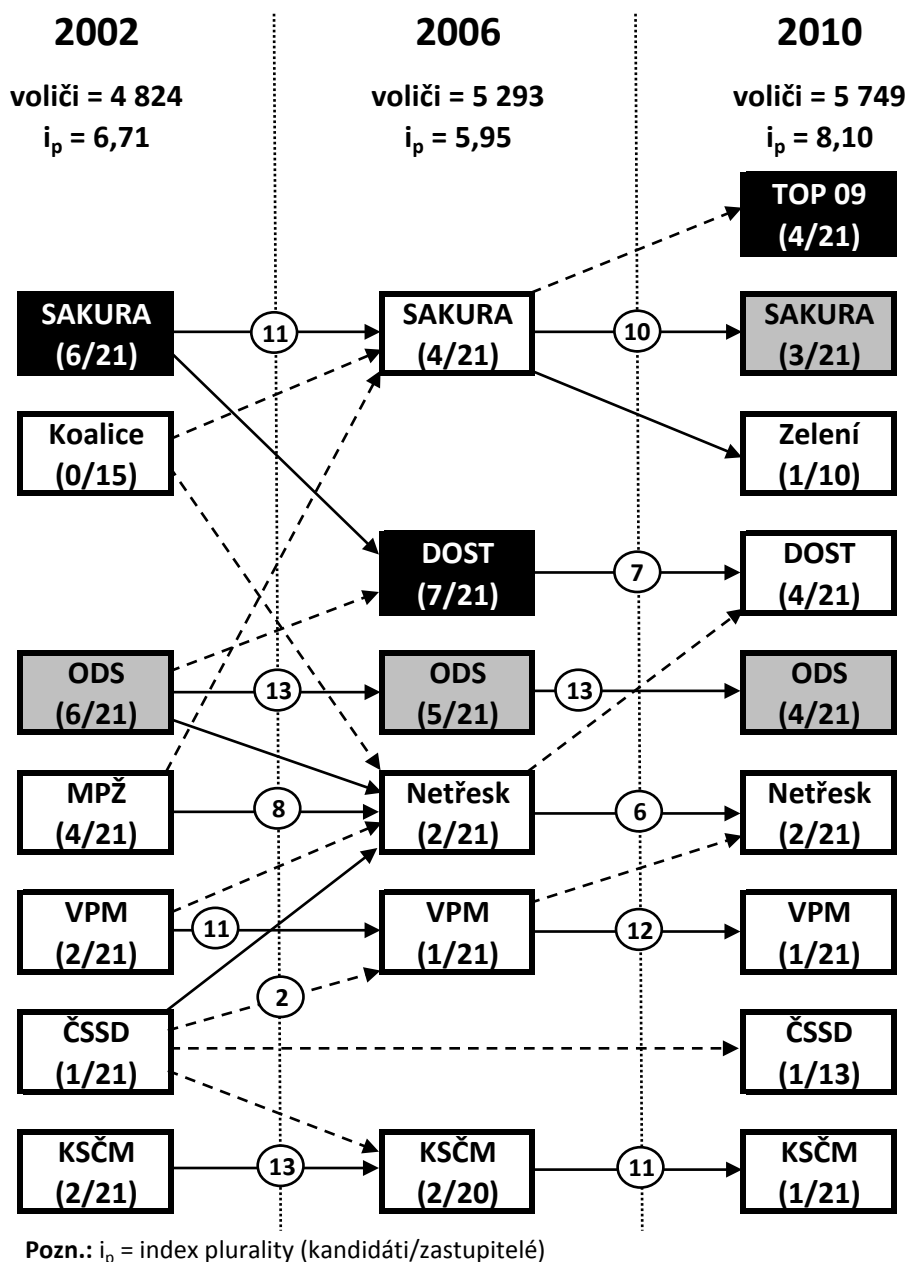
Mapa č. 3: Územní volební podpora hlavních volebních stran v Roztokách.¹⁰

Zdroj: *Mapy.cz* <www.mapy.cz>; upraveno autory dle dat ČSÚ.

¹⁰ Výše volební podpory příslušné strany v určitém okrsku byla určena podle počtu hlasů strany připadající na jednoho voliče okrsku. Pokud byl takto stanovený průměrný počet hlasů vyšší než celkový počet hlasů strany připadající na jednoho voliče v příslušných volbách ve všech posledních třech volbách (2002, 2006 a 2010), pak byl takový okrsek označen za okrsek s trvalou voličskou podporou dané strany (zvýrazněno černě). V šedivě označených okrscích byla nadprůměrná voličská podpora dané strany zaznamenána ve dvou ze tří sledovaných voleb. V případě SNK DOST bylo kritérium sníženo o jedny volby, jelikož zatím kandidovalo jen ve volbách 2006 a 2010. Daný postup jsme zvolili především proto, že nás hlavně zajímala velikost územní voličské podpory stran v jednotlivých okrscích (v souvislosti s řešenými kauzami, územním ukotvením některých stran a změnou struktury elektorátu v oblastech developerské výstavby) a nikoli příspěvek daných okrsků k celkovému volebnímu výsledku příslušné strany, který se běžně používá pro výpočet intenzity volební podpory stran, případně pro určení území stabilní volební podpory dle průniku územních celků s nejvyšší volební podporou v několika po sobě jdoucích volbách [viz Krejčí 2006: 279]. Výsledek výpočtu v případě roztockých voleb by navíc byl zkreslen vzhledem k odlišné síle elektorátů jednotlivých okrsků (viz tabulka č. 1).

Schéma č. 1: Vývoj lokálního stranického systému a kontinuita kandidatury lokálních politických subjektů 2002–2010.

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ.

Ve schématu č. 1 je u každé kandidátní listiny uveden údaj o počtu získaných mandátů z celkového počtu kandidátů strany v příslušných volbách. Černě zvýrazněné kandidátní listiny označují stranu, která obsadila v daném volebním období pozici starosty. Strany, které byly součástí koalice, jsou zvýrazněny šedivě. Kontinuita kandidatury naznačená šipkami uvádí údaj o počtu pokračujících kandidátů (pokud počet chybí, jednalo se toliko o jednoho kandidáta) a význam postavení kandidáta – pokud se jednalo o kandidáta, který nezískal mandát alespoň v jedné z dvou po sobě jdoucích volbách, přesun je znázorněn přerušovanou

čarou. Schéma uvádí také počet voličů a index plurality, který představuje počet kandidátů připadající na jedno zastupitelské křeslo.

Na první pohled je patrné, že největší stabilitu členské báze (a také její skutečnou velikost) mají především etablované strany jako je ODS, VPM, KSČM nebo Sakura. Je evidentní, že k přesunům kandidátů mezi různými politickými subjekty v průběhu času dochází, ale současně zobrazené přesuny naznačují určité rozdíly mezi jednotlivými volbami. Mezi volbami 2006 a 2010 se totiž znatelně liší míra izolovanosti stran (počet příchozích kandidátů z jiných stran), která je v posledních volbách nejpatrnější a netýká se již jen tradičně KSČM.

Na přesunech k nově vzniklým stranám je navíc viditelný již zmíněný fakt, že se jedná převážně o individuální přesuny,¹¹ a to především o přesuny původních členů Sakury. Platí to zejména v případě Strany zelených, ale i v případě vzniku MPŽ (nyní Netřesku) v roce 2002. Zvyšující se pluralita z důvodu vzniku nových stran je tedy z velké části dána osobními ambicemi jednotlivců, což také při rozhovorech potvrdila řada respondentů.

4. Lokální stranický systém

Stranický systém v Roztokách je charakteristický vysokou mírou plurality kandidujících politických subjektů. Počet kandidujících volebních stran ve sledovaných volbách je sice srovnatelný s obcemi podobné velikosti v okolních okresech Prahy, nicméně za výjimečnou lze označit především úspěšnost roztockých volebních stran. V posledních komunálních volbách v letech 2006 a 2010 dokonce všechny kandidující subjekty získaly alespoň jeden mandát.

Tabulka č. 2 zobrazuje základní statistiky roztockých komunálních voleb. Z první části tabulky je patrný postupný nárůst počtu voličů (v posledních dvou volbách 2006 a 2010 téměř o jednu desetinu), který se však výrazněji neprojevil ve změně relativní velikosti volební účasti. Lze tak usuzovat, že nově příchozí obyvatelé se voleb účastní. Otázkou je, jaký a jak velký vliv má změna složení místního elektorátu na vývoj stranického systému? Ze závěrů studie Vobecké a Kosteckého [2007: 45-50] vyplývají určité typické znaky proměny stranických systémů v souvislosti s nárůstem počtu obyvatel, které lze v zásadě shrnout do tří bodů: vstup novousedlíků do politiky, posun politických preferencí směrem doprava a růst stranickosti.

Co se týká angažovanosti nově příchozích obyvatel v komunální politice, podobný závěr lze učinit i v případě Roztok. Za volební stranu novousedlíků lze jednoznačně označit TOP 09, která se hned při svém vzniku ve volbách 2010 umístila na druhém místě z hlediska volebních výsledků. Danou otázku angažovanosti nových obyvatel města je však nutné rozšířit i o související problematiku proměny celého formátu stranického systému. Jak ukazují údaje o počtu kandidujících stran v tabulce č. 2, nárůst počtu volebních stran (z 6 v roce 2006 na 9 v roce 2010) je dán větším počtem parlamentních stran (zmíněná TOP 09, ČSSD a Zelení), zatímco počet SNK zůstal stejný jako v předchozích volbách. Kandidatura nových stran byla úspěšná, všechny strany získaly mandát (viz tabulku č. 2 – propadlé hlasy). Lze tudíž uvažovat i o reakci na potenciální novou poptávku voličstva z řad novousedlíků, u kterých lze předpokládat částečnou neznalost místních podmínek a tedy preferování politických stran, se kterými mají zkušenost z celonárodní politické scény.¹²

¹¹ V případě MPŽ a Netřesku se jednalo o změnu názvu sdružení, nikoli o vznik zcela nové strany.

¹² Nově vzniklé strany mohly reagovat na místní výsledky voleb do Poslanecké sněmovny, které se konaly půl roku před komunálními volbami. Roztočtí voliči např. odevzdali nejvíce hlasů TOP 09 (29 %), což mohlo být motivem ke kandidatuře v komunálních volbách právě na kandidátní listině zmíněné strany.

Tabulka č. 2: Základní statistiky roztockých komunálních voleb 1994 – 2010.

Volební rok	1994	1998	2002	2006	2010
Počet voličů	4 631	4 695	4 824	5 293	5 749
– nárůst počtu voličů	x	+ 1,4 %	+ 2,7 %	+ 9,7 %	+ 8,6 %
Volební účast	68,7 %	53,4 %	51,8 %	55,1 %	53,3 %
Počet parlamentních stran	9	6	7	6	9
– parlamentní strany	5	4	4	2	5
– SNK	3	1	2	3	3
Kandidáti bez pol. příslušnosti	62,0 %	66,4 %	76,6 %	77,6 %	73,5 %
Hlasy pro 2 největší strany	59,6 %	60,4 %	52,1 %	54,2 %	36,6 %
Propadlé hlasy	4,8 %	0,0 %	3,5 %	0,0 %	0,0 %
Pluralita	5,14	5,38	6,71	5,95	8,10
Fragmentace – hlasy	4,62	4,28	5,19	4,79	7,24
– mandáty	4,28	4,12	4,55	4,45	6,78
Volatilita	x	35,0	23,7	32,3	25,9
– selekce: bez DOST a TOP09	x	35,0	23,7	19,3	15,8
– selekce: účast v obou volbách	x	21,2	10,3	13,7	15,0
– bloková: parl. x lokální strany	x	+ 18,2	- 14,3	- 18,7	+ 16,1

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ.

Zvýšený počet kandidujících volebních stran se samozřejmě výrazně promítl do fragmentace formátu stranického systému. Naznačuje to již míra plurality vyjádřená počtem kandidátů připadajícím na jedno zastupitelské křeslo, která se zvýšila o více jak dva body (viz tabulka č. 2).¹³ Stejný výsledek ukazuje míra fragmentace měřená indexem efektivního počtu stran,¹⁴ a to jak na úrovni volební (hlasy), tak i na úrovni zastupitelstva města (mandáty).

Při srovnání s předchozími volbami tak můžeme hovořit o náznaku destabilizace stranického systému, resp. potenciální kvalitativní proměny systému. Různý počet kandidujících stran v dřívějších volbách totiž neměl tak významný vliv na míru fragmentace stranického systému. Rozšíření stranického systému indikuje přesun voličské podpory od velkých stran k menším, což potvrzuje i Blondelovo kritérium součtu procent hlasů dvou největších stran (viz tabulku 2).

Pro potvrzení teze o destabilizaci stranického systému je vhodné analyzovat i voličské chování např. měřením volatility. Míra volatility měřená Pedersenovým indexem volatility¹⁵ totiž naznačuje vývoj lokálního stranického systému z hlediska jeho stability, respektive

¹³ O problematice měření plurality na komunální úrovni viz Bubeníček [2009].

¹⁴ Laakso-Taageperův index efektivního počtu stran měří velikost formátu stranického systému podle relativní velikosti stran. Index představuje obrácenou hodnotu pravděpodobnosti, že dva náhodně vybraní zastupitelé jsou členy stejné strany (součet kvadrátů podílů jednotlivých stran v zastupitelstvu). Podobně lze měřit šíři stranického systému na volební úrovni použitím podílů hlasů stran na celkovém počtu hlasů.

¹⁵ Výpočet Pedersenova indexu volatility spočívá v součtu absolutních rozdílů procent hlasů jednotlivých stran ve dvou po sobě jdoucích volbách dělený hodnotou dvě (součet absolutních rozdílů počítá jak nárůst, tak pokles procent hlasů) [viz Šedo 2011].

stability voličské podpory stran a tedy schopnosti reprodukce samotného stranického systému. Volatilitu jsme měřili čtyřmi způsoby, které umožňují přesněji zachytit tendence vývoje stranického systému a jeho segmentů.

V prvním případě jsme do výpočtu zahrnuli výsledky všech kandidujících stran, tedy včetně stran, které se neúčastnily obou po sobě jdoucích voleb,¹⁶ čímž je výrazně ovlivněn výsledek výpočtu indexu. Vysoká hodnota volatility v roce 1998 je daná zejména absencí kandidatury jedné z SNK, které zvítězilo ve volbách 1994 (jednalo se o jednoho z nástupců rozpadlého OF). Pět jeho původních členů sice kandidovalo na kandidátní listině sdružení DEU a NK, nicméně ztratili podstatnou část svého původního voličstva. V následujících letech byla míra volatility dána především nástupem nových stran: SNK Netřesk ve volbách 2002 (resp. tehdy MPŽ), sdružení DOST v následujících volbách a TOP 09 v roce 2010.

Výše indexu volatility při zahrnutí všech kandidujících stran je výrazně ovlivněna nově vzniklými stranami. Zásadním momentem proměny formátu (a především však mechanismu – viz níže uvedená analýza koaličního chování stran) stranického systému se ukázal zejména nástup sdružení DOST, které vyhrálo volby ihned při svém vstupu do lokální politiky v roce 2006 a také v posledních volbách 2010, i když s téměř polovičním výsledkem. „Očistíme-li“ výpočet indexu volatility o výsledky SNK DOST a také nově vzniklé strany TOP 09, jejíž volební zisk ve volbách 2010 významně ovlivnil hodnotu indexu, zjistíme, že přesuny hlasů mezi zbývajících stranami naznačující míru stability voličského chování voličů „starých“ stran, měly s postupem času klesající tendenci (viz tabulku 2: volatilita – selekce bez DOST a TOP 09).¹⁷ S ohledem na omezené možnosti interpretace takto upraveného nástroje měření stability stranického systému (vnitroblokové volatility) lze tudíž (s určitou opatrností) konstatovat, že v souvislosti s etablovanými stranami je zde přesto patrný určitý konzervační účinek segmentu (či bloku) „starých“ stran stranického systému.

Třetí možností, jak zachytit stabilitu stranického systému prostřednictvím měření volatility, je zahrnutí výlučně jen těch stran, které se účastnily obou po sobě jdoucích voleb.¹⁸ Přestože hodnoty podobně upraveného indexu vykazují relativně nízkou výši přesunů hlasů mezi „pokračujícími“ stranami, tendence postupného růstu indexu indikuje naopak menší stabilitu voličského chování – např. mezi lety 1994–1998 dáno nárůstem podpory SNK Sakura po rozpadu zmíněného SNK zastupujícího bývalé OF nebo mezi 2006–2010 výrazným propadem volebního zisku DOST a ODS v souvislosti se vstupem TOP 09 na politickou scénu.

Předchozí tři varianty měření volatility naznačily, že schopnost reprodukce stranického systému v Roztokách lze hodnotit ve dvou rovinách: zatímco je patrný konzervační účinek voličské podpory etablovaných stran v rámci stranického systému (Sakura, Netřesk, VPM, ODS a KSČM), prozatím každý nově vzniklý politický subjekt způsobil výrazný přesun části voličských hlasů (především DOST v roce 2006 nebo TOP 09 v roce 2010). Jedním z nabízejících se vysvětlení může být, že dané výsledky způsobuje zatím neustálené voličstvo z řad novousedlíků. Zmíněná studie politických aspektů suburbanizace [Vobecká,

¹⁶ To se však netýká „jader“ stejných skupin kandidátů (pojem viz Jüptner [2004]), které kandidovaly pod jiným názvem. Např. současné jádro VPM původně (v roce 1994) kandidovalo na kandidátní listině ODA. Takové skupiny jsme považovali za stejný subjekt.

¹⁷ Index volatility byl upraven tak, že součet rozdílů procentických zisků zahrnutých stran (tedy mimo DOST a TOP 09) ve dvou po sobě jdoucích volbách byl vydělen součtem podílů daných stran v obou volbách dohromady [viz Šedo 2011: 65].

¹⁸ Výpočet indexu volatility je tak v daném případě stejný jako v předchozím případě.

Kostecký 2007] uvádí, že v podobných obcích dochází k výraznému posílení pravicových politických stran (zejména ODS).¹⁹ Jelikož nově příchozí obyvatelé představují generaci převážně mladších, vzdělanějších a bohatších obyvatel, což také potvrzují výsledky Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, dá se předpokládat, že novousedlíci neznají místních podmínek se při volbě kandidujících stran skutečně orientují spíše dle zkušeností s obdobnými subjekty působícími na jiných politických úrovních. Analýzu proměn voličských preferencí jsme tak doplnili ještě o výpočet blokové volatility, ve kterém jsme rozdělili volební strany na blok stran lokálních (DOST, Sakura, Netřesk, VPM) a parlamentních (ODS, TOP 09, KSČM, SZ, ČSSD). Vzhledem k tomu, že by výsledek výpočtu takto agregovaných dat přinesl informaci jen o výši přesunu hlasů mezi danými bloky stran, rozhodli jsme se upravit výpočet tak, aby indikoval i směr těchto přesunů k (+) nebo od (-) politických stran, což by mohlo naznačit určitý trend ve voličském upřednostňování politických stran před lokálními stranami.²⁰ Jak ukazují data v tabulce č. 2, o jednoznačném trendu vývoje „míry stranickosti volby“ nelze hovořit. Zaměříme-li se na volby 2002–2010, pokles podpory politických stran byl dán v roce 2002 vznikem Netřesku (resp. MPŽ) a v roce 2006 vznikem SNK DOST. Nárůst preferencí u politických stran v roce 2010 naopak způsobil pokles volebního zisku DOSTu a vznik TOP 09.

Na druhou stranu je možné uvažovat o relevanci předpokladu, že nově příchozí volí odlišným způsobem než starousedlíci, kteří se lépe vyznají v místním politickém spektru. Způsob hlasování v kombinaci s otevřenými kandidátními listinami v komunálních volbách umožňuje hlasování jak pro stranu, tak i pro jednotlivé kandidáty. V malých obcích se často setkáváme s více personalizovaným způsobem hlasování a naopak ve velkých městech voliči volí především kandidátní listiny jako celek. Roztoky se nacházejí na pomezí obou kategorií, tak se dá předpokládat, že starousedlíci budou spíše volit jednotlivce a novousedlíci strany. V případě voleb 2010 by se to nejlépe mělo ukázat u kandidátní listiny TOP 09. Změříme-li rozptýlenost preferenčních hlasů v rámci jednotlivých kandidátních listin, menší míra variability hodnot by měla teoreticky indikovat volbu strany a vyšší naopak poukazovat na více personalizovanou volbu. Pro srovnání stran dle rozptýlenosti preferenčních hlasů na jejich kandidátních listinách jsme zvolili koeficient variace. Seřadíme-li strany dle míry personalizace volby (viz tabulku č. 3), zjistíme, že zmíněná TOP 09 se nachází uprostřed souboru. Nelze tedy tvrdit, že míra personalizace volby je v jejím případě výrazně odlišná od ostatních stran.

Zajímavé je také pořadí stran v tabulce č. 3. Nejnížší míru personalizace volby vykazuje DOST, následovaný politickými stranami. Na opačné straně se nacházejí lokální strany v popředí s VPM. Daný výsledek lze tudíž interpretovat také tak, že nižší míra rozptýlenosti hlasů naznačuje především podporu programu strany (stavební uzávěra v případě DOST) či větší loajálnost voličů vůči straně (v případě straníků a sympatizantů politických stran), zatímco vyšší míra se předpokládá u stran „jednoho muže“, resp. indikuje kandidaturu populární osobnosti (což v případě VPM dle většiny z respondentů jednoznačně platí).

Pokud jde o nárůst stranickosti z opačného hlediska, tedy měřeno podílem kandidátů se stranickou příslušností, pak danou proměnu nelze v případě Roztok jednoznačně potvrdit. Počet kandidátů bez politické příslušnosti (viz tabulku č. 2) sice v případě po-

¹⁹ Studie vycházela z dat před vznikem TOP 09, kterou lze bezesporu zařadit mezi relevantní alternativu pro pravicové voliče.

²⁰ Výpočet spočíval v pouhém odečtu volebních výsledků bloku politických stran ve dvou po sobě jdoucích volbách.

sledních voleb v roce 2010 mírně poklesl (kandidatura TOP 09 a ČSSD), nicméně počet nezávislých kandidátů (ať už na kandidátních listinách SNK nebo politických stran) se stále pohybuje nad hranicí 70 %. Vyvozovat zde jednoznačné závěry o nárůstu stranickosti nebo politické nezávislosti by proto bylo poměrně riskantní.

Tabulka 3. Míra personalizace volby 2010.

Strana	Variabilita	Personalizace
DOST	12,0 %	nizká ↑ ↓ vysoká
ČSSD	12,3 %	
ODS	13,1 %	
KSČM	16,6 %	
TOP09	17,9 %	
SAKURA	22,2 %	
Netřesk	27,9 %	
Zelení	29,7 %	
VPM	36,5 %	

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ.

5. Lokální konfliktní linie

Provedený výzkum se dále soustředil na zkoumané rysy komunálního politického systému ve vnímání a reflexi důležitých aktérů místního politického života. Kromě charakteristiky místních volebních stran byly v centru pozornosti roztocké konfliktní linie a jejich závažnost z pohledu místních politiků, hlavní sporné politické body, s tím související koaliční jednání a pak obecnější reflexe roztocké komunální politiky v otázce „profesionalizace“ – sebevnímání a legitimizace lokálních politiků, hlavní faktory politické taktiky apod.

Pokud jde o předpokládané konfliktní linie, které byly také organizačně završeny tj. Roztoky/Žalov (daná sídelní strukturou a vývojem Roztok) a pravice/levice (indukovaná suburbánním prostorem a velikostí sídla) drtivá většina respondentů potvrdila jejich relevanci, zároveň ale poněkud relativizovala jejich intenzitu. Štěpení Roztoky/Žalov je podle respondentů tradiční a stále přítomné. Na jeho základě již počátkem 90. let vznikla Volba pro město (dříve ODA). Část respondentů rovněž zhodnotila odlišný charakter žalovské zástavby („hustá venkovská až chudobná zástavba, typická obydlí nižších vrstev“). Ovšem zároveň se podle většiny nejedná o významný konflikt („nejde o averzi“), je popisován nejčastěji jako věc minulosti (zejména počátku 90. let) nebo jako tradiční poštuchování a škádlení typické především pro klukovské party. Pouze jeden (roztocký, nikoli žalovský) respondent uvedl, že místní politika je „roztokocentrická“ a že je možné, že v budoucnu se tento konflikt projeví.

Určitá mlhavost obklopuje i konfliktní linii pravice/levice. Lokálními politickými aktéry jsou i místní organizace ideologicky profilovaných politických stran a lokalizace na pravo/levé škále bylo respondenty při hodnocení lokálních politických stran běžně používáno. O konkrétních pozicích ovšem nepanuje shoda – např. hnutí DOST označil jeden respondent za „nejvýznamnější levicový subjekt“, podle jiného se ovšem jedná o protestní hnutí působící v rámci pravice. Stejná nejistota panuje i ohledně vnímání strany Sakura. Je možné tedy

konstatovat, že pojmy „pravice“ a „levice“ mají kromě deskriptivního významu i hodnotový náboj, kde „pravice“ je pojmem kladným (jeden respondent výslovně označil svou stranu za „jedinou pravici“ v obci) a víceméně žádoucím, „levice“ pak slouží spíše k označení (významného) soupeře.²¹ Charakteristický je i postoj většiny respondentů (reprezentujících jiné volební strany) k místní KSČM. Většinou po jednoznačném odsudku celé strany či vyjádřeném přání, aby se KSČM propadla do volební marginality, následovalo uznalé zhodnocení pragmatičnosti a konstruktivity konkrétních komunistických zastupitelů v jednotlivých funkčních obdobích.

V rozhovorech byla tematizována i možná nová konfliktní linie „starousedlíci“ / „přistěhovalci“ s podobným výsledkem. Většina dotazovaných se shodla na tom, že nově přistěhovalí občané mají pravděpodobně specifické volební chování – jelikož pocházejí z větší části z Prahy a neznají příliš lokální volební strany omezující svou působnost na Roztoky, volí místní kandidáty velkých pravicových stran (v roce 2010 především TOP 09). V zásadě byla v rozhovorech popřena závažnost tohoto rozporu s tím, že žádné problémy mezi starousedlíky a novými obyvateli nevznikají. Zároveň ovšem převážná většina dotazovaných připustila mezi oběma skupinami existující rozdíly v jednání i v reflexi možností města. Starousedlíci jsou dle této charakteristiky trpělivější pokud jde o řešení běžných komunálních problémů a jsou zvyklí na to, že občas není v možnostech města zasáhnout operativně.²² Přistěhovalí jsou ovšem zvyklí na „pražský standard“, vyžadují kompletní služby a okamžitá řešení. Někteří si navíc ani místo svého budoucího bydliště pořádně neprohlédli a pak požadují po městské správě splnění slibů, které jim v této souvislosti dal developer („když nám to ti developeři slíbili, tak nám to musíte splnit“, jeden respondent uvedl případ, kdy za ním jakožto zastupitelem přišli lidé s tím, že za řekou u svého domu mají lom, a požadovali, aby zajistil u starosty vedlejší obce zastavení těžby). Přesto ale dle všech dotazovaných se v budoucnu rozdíly mezi staro- a novousedlíky setrou, především vlivem vzájemných kontaktů.

V rámci výzkumu se ale jako vnímané objevily i dvě další konfliktní linie. Jednu je možné charakterizovat jako rozpor spolky/politické strany. Je akcentován především místními představiteli parlamentních stran. V jejich podání existuje hlavně problém se zájmovými či kulturními organizacemi, které jsou zároveň personálně propojeny s některými místními politickými aktéry – lokálními hnutími nezávislých, je totiž velmi pravděpodobné, že tato hnutí čerpají peníze pro svou činnost z městských dotací pro své „hostitelské“ spolky. Další nevýhodou je pak nečitelnost politických aktérů vzniklých z těchto občanských iniciativ. Zatímco místní organizace celostátní politické strany jsou přece jen omezovány programovými a ideologickými stanovisky svých krajských či celostátních orgánů a jejich jednání je tedy více odhadnutelné, roztocká občanská hnutí mohou být zcela nevypočitatelná (neboli „jsou pozůstatkem havlovin“ dle jednoho rozhovoru). Stejnou skutečnost ovšem respondenti zastupující zmíněná hnutí charakterizovali spíše jako ideologickou rigiditu politických stran (zejména ODS), samozřejmě se lišil i pohled na financování. Charakteristickým jevem pak je, že představitelé místních volebních stran (spojených s občanskými iniciativami) jsou leckdy zároveň i členy celostátně působících politických stran (nebo o to usilují), svého členství ale

²¹ V souladu se studií Javiera Del Rey [1997] lze tedy mluvit o účelových „hrách s politickým prostorem“.

²² Jeden respondent ale také tematizoval samotnou kategorii „starousedlíků“ s tím, že obyvatelé do Roztok přicházeli ve vlnách, takže málokdo dnes již patří ke skutečným starousedlým roztockým rodinám. Rozdíl mezi oběma skupinami je tak spíše názorový: „starousedlík“ je proti další developerské výstavě, „novousedlík“ ji podporuje. V dalším rozhovoru se pak objevil kritičtější obraz „starousedlíka“, je to především příslušník tzv. „bramborové šlechty“, vrstvy majitelů domků pyšných na „slámu, co jim čouhá z bot“.

využívají k působení v jiných politických arénách než je ta roztocká (jeden respondent, člen politické strany a představitel místního občanského hnutí uvedl, že v Roztokách se prezentuje jako nezávislý, protože lidé to tak chápou lépe). Přesto ale ani tuto linii nelze chápat jako příliš intenzivní.

Specifický je ovšem zvláštní a poměrně výrazně reflektovaný rozpor oddělující hnutí DOST na jedné straně a prakticky všechny ostatní politické subjekty na straně druhé. S trochou nadsázky je ho tedy možné pojmenovat jako „DOST contra mundum“. V rozhovorech se opakovaně objevovaly charakteristiky hnutí jako ostře soudržného subjektu ovládaného charismatickou předsedkyní, která v zásadě není ochotná připustit jiný názor, jedná konfliktně a podřizuje ostatní členy hnutí tvrdé disciplíně (DOST jako „strana jedné ženy“). Paritně k tomu lze uvést z dalšího rozhovoru jiný pohled, dle kterého je konfliktní linie mezi DOSTem a ostatními v zásadě střetem mezi odborným na jedné straně a nekoncepčním a neodborným řízením města na straně druhé (kde neodborníci např. vidí rozpočet města prizmatem svých domácích příjmů a výdajů apod.) Tento pohled sice zajímavým způsobem relativizoval samotný střet – skutečný konflikt je možný pouze mezi více méně rovnými partnery, zatímco mezi odborníky a lidmi, kteří odborníky nejsou a profesionální práci přitom ignorují, dojde spíše k jistému nepochopení, přesto dokládá relevanci zmíněného rozporu. Vyšší intenzitu tohoto rozporu dokládá skutečnost, že se přímo dotýká i dvou největších situačních sporů roztockého vývoje posledních deseti let – základní školy a developerské výstavby. Dle několika rozhovorů byla nespokojenost části rodičů a učitelského sboru s tehdejší ředitelkou školy jedním z impulsů vzniku hnutí DOST a někteří učitelé pak posílili i jeho kandidátku. Tato situace byla sice vyřešena odchodem ředitele, ale spor o školu se přesunul do jiné roviny – týká se nyní výstavby nové školní budovy (kapacita školy přestává dostačovat vzhledem k přírůstku obyvatel). DOST dlouhodobě podporuje rozsáhlý záměr, který ostatní lokální strany odmítají jako příliš nákladný (a prosazují úspornější a méně velkorysou variantu), spory se týkají i platby za zpracování stavebního projektu. Druhým zdrojem konfliktu je pak developerská výstavba. Hlavním bodem volebního programu DOSTu v roce 2006 bylo ji výrazně omezit a regulovat. Výrazem této snahy byla stavební uzávěra přijatá zastupitelstvem po volebním vítězství hnutí, prakticky všemi ostatními relevantními aktéry odmítaná jako buď škodlivá a diskriminující anebo účelová – zvýhodňující některé firmy.

Tyto spory jsou prakticky ve všech rozhovorech popisovány jako poměrně intenzivní, příslušné strany konfliktu je popisují jako střet odborného pohledu s neporozuměním laiků, anebo naopak jako konflikt zdravého rozumu s autoritářstvím a postranními zájmy, a jejich charakter a průběh tak posiluje význam linie „DOST contra mundum“. Ten je vnímán i v rozhovorech, což odpovídá i tomu, že respondenti obecně reflektují politické konflikty jako situační či osobní. Na rozdíl od ostatních konfliktních rozporů se právě tyto konflikty na zmíněné linii vyskytují po celou dobu existence hnutí DOST. Na druhou stranu ovšem je možné pozorovat i zde jistou lehkou relativizaci, především v konkrétních postojích politických aktérů a v jejich praktickém jednání. Spor o dostavbu školy je poměrně intenzivní, ale prakticky všichni zúčastnění se shodují na potřebě stavět a kapacitu školy rozšířit. Ještě markantnější případ se týká developerské výstavby. Stavební uzávěra, ač velmi ostře od-
suzovaná, zůstala v platnosti i poté, co byl v roce 2010 DOST odsunut do opozice a místní vláda se ujala koalice snažící se poměrně výrazně se proti němu symbolicky vymezit. Navíc z rozhovorů vyplynulo, že i otázka další developerské výstavby není střetem radikálně odlišných názorů. V podstatě všichni respondenti se shodli, že pozemky zakoupené developery budou postupně zastavěny a do budoucna je třeba stavět rozumně a s využitím regulací

– což ovšem nevylučuje budoucí střet nad územním plánem. I pokud by se tento konflikt pojal jako spor o budoucí rozvoj města, tak se představy optimálního vývoje u jednotlivých politických aktérů příliš neliší. Záměr, aby se Roztoky staly příjemným zahradním městem s odpovídající infrastrukturou a po dosažení „přirozené“ hranice se již dále nerozšiřovaly, je společný prakticky všem.

6. Způsob sestavování koalic

Praktického jednání se ovšem týká i tvorba místních koalic. Jejich reflexe v rozhovorech vede rovněž k závěrům, které poněkud (ovšem ne úplně) sílu rozporu „DOST contra mundum“ relativizují. Pokud jde o sestavování koalic, drtivá většina respondentů (až na jednoho) se shodla v tom, že ideologie či program nehrají žádnou nebo velmi malou úlohu. Základem je „matematika“, tj. početní kritérium, celkem logický požadavek většinové koalice vymezuje možné sestavy. Z několika rozhovorů vyplynulo, že preferovaná je minimální vítězná koalice, ale výhradně v Leisersonově smyslu tj. s co nejmenším možným počtem stran. Žadoucí jsou zejména koalice dvou partnerů, tříčlenná koalice již může být problematická (jak uvedl jeden respondent: „dva se na něčem shodnou a třetí to rozbije“). Naproti tomu byla odmítnuta Rikerova minimální vítězná koalice – zejména není dobré sestavit místní vládu, která má převahu jenom jednoho hlasu, každý koaliční zastupitel pak totiž může být „jazýčkem na vahách“, je dobré mít rezervu aspoň jednoho dalšího hlasu. Nepodstatnost ideologie a programu má pak další zajímavý rys: vyloučeny nejsou ani koalice napříč konfliktními liniemi včetně rozporu „DOST contra mundum“, přičemž nejvýraznějším příkladem je koalice DOST a ODS sestavená po volbách 2006.²³ Tyto dvě volební strany byly přitom vzájemně hlavními konkurenty ve volbách, jejich programy se ve sporných otázkách ostře lišily, navíc se dá mluvit i o personálním faktoru – část kandidátů DOST byli bývalí členové ODS, kteří byli před rokem 2006 po krátkém vnitřním boji ze strany vytlačeni. Přesto došlo k uzavření koalice. Z rozhovorů pak vyplynuly některé důvody. Podle několika respondentů je hlavním imperativem povolebního vyjednávání „nepromarnit volební výsledek“, tj. dostat se do Rady a obsadit příslušné funkce (další respondent to lapidárně zhodnotil: „je třeba zůstat na baráku“), protože jen tak je možné dostat se vždy k potřebným informacím, podílet se na sestavování jednacího programu, včas se seznámit s připravovanými návrhy a efektivně ovlivňovat jejich podobu. Jak uvedl jeden respondent, v tomto ohledu je výrazný rozdíl mezi členstvím v Radě a členstvím v pouhém zastupitelstvu, jehož členové (kteří nejsou „na baráku“) se často rozhodují narychlo, bez znalosti věci a mohou tak být více ovlivnitelní. Druhý faktor je pak personální – pokud má strana vhodné lidi na určité funkce, je třeba toho využít. Z tohoto hlediska je racionální dohoda s protivníkem výhodnější než případné problémy plynoucí ze situačních a osobních konfliktů s ním, jak bylo uvedeno v jednom rozhovoru – bylo lepší uzavřít dohodu s nepřítelem, kterého jsme znali a který byl předvídatelný, než s další stranou, která byla podstatně hůře vypočitatelná (charakteristika se opět týkala koalice z roku 2006).

Přesto, že při vytváření koalic v Roztokách je výsledkem celkem jasný rozdíl mezi aktuální místní vládou a opozicí, postavení některých subjektů nemusí být vždy zcela jasné. Kromě zmíněné zvláštní pozice ODS v letech 2007–2010 (zde se ovšem spíše jednalo o rozdíl mezi stavem *de iure* a *de facto*) lze uvést jako příklad místní hnutí Netřesk – dle jednoho roz-

²³ V září 2007 sice ODS oficiálně koaliční dohodu vypověděla, ale její zástupci v Radě zůstali. Hnutí DOST navíc argumentovalo, že ukončení koaliční dohody neproběhlo způsobem v dohodě stanoveným – fakticky se tato událost příliš na fungování zastupitelstva a Rady neprojevila.

hovoru se sice jedná o subjekt „programově opoziční“, který ani nemá zájem vstupovat do místních koalic, na druhou stranu ale jeho představitelé vůbec nevylučují podporu různých místních vlád (odpovídá tomu i jednání zmíněného uskupení).

Zajímavým rysem roztockého koaličního jednání je i fakt, že funkce starosty v něm nemá tak zásadní význam, jaký autoři očekávali. Obsazení místa starosty je sice důležitým bodem vyjednávání, ale přesto se podřizuje jiným imperativům, především tedy nutnosti dostat se do Rady a fakticky ovlivňovat rozhodování. S tím souvisí i vnímání této funkce. V rozhovorech při hodnocení funkčních období jednotlivých starostů a celkového politického stylu je možné identifikovat dva hlavní typy výkonu funkce starosty. První z nich je možné pojmenovat jako „reprezentant“. Starosta tohoto typu je rodilý Roztočák, před politickou kariérou se angažoval v nějaké místní občanské či zájmové organizaci, zná historii a vývoj obce, zajímá ho její identita. Ve funkci jedná především jako mediátor mezi střetávajícími se zájmy, vyjednavá při sporech a reprezentant obce navenek, jinak postupuje spíše konzervativně. Respondenti u starostů tohoto typu oceňují reprezentativnost a dobré vystupování, mravní a lidské kvality apod. Jako negativum pak bývají zdůrazňovány malé odborné znalosti (stavební, ekonomické apod.), nerozhodnost, jisté přehlížení aktuálních problémů, které je třeba řešit, ovlivnitelnost (dle jednoho rozhovoru např. v případě konkrétního starosty – reprezentanta fakticky rozhodovala ve městě stavební komise) či nepraktické snilkovství. Opačný typ starosty pak můžeme nazvat jako „vykonavatel“. V tom případě se jedná o starostu, který nastoupil do funkce s jasným programem, své záměry dokáže prosazovat, orientuje se ve stavebních, ekonomických či logistických podrobnostech komunálních problémů, má zájem o každodenní řízení obce. Ve funkci působí jako hlavní tvůrce a uskutečňovatel městských záměrů a projektů, při jejich prosazování se nevyhýbá střetům. Jako klad je u tohoto typu v rozhovorech oceňována jeho odbornost a schopnost prosadit se, jako záporné stránky jsou pak většinou charakterizovány autoritářství, tendence dělat vše sám a nikoho dalšího k tomu nepustit, konfliktnost. Z hodnocení vývoje Roztok v posledních dvaceti letech pak vyplývá jistá tendence drtivé většiny rozhovorů fakticky přiřadit jednotlivé starosty k jednomu či druhému typu. Zajímavé pak je, že dichotomie reprezentant kontra vykonavatel se dá aplikovat nejen na starosty, ale celkově i na většinu ostatních roztockých politiků. Je možné vidět rozdíl i ve stylu jednotlivých rozhovorů. Vykonavatelé mají zájem o technické či ekonomické souvislosti komunálních problémů, rozvoj obce vidí především v lepší občanské vybavenosti, kvalitní dopravní infrastruktuře, dobře zpracovaném urbanistickém plánu, s určitou nedůvěrou hledí na kulturní aktivity, oceňují pragmatičnost a průraznost v jednání, motivace lidí je podle nich především hmotná. Reprezentanti vnímají obec především jako živou komunitu s určitými historickými kořeny, velmi oceňují občanské a kulturní iniciativy, jejich počtem a aktivitou poměřují, zda se město rozvíjí anebo zda naopak spěje k úpadku, kladou i důraz na životní prostředí. Komunální stavební či technické problémy si uvědomují, ale věnují se jim bez větší radosti, chápou je rovněž jako zdroj problémů a zájmových konfliktů. Preferovaný styl jednání je zaměřen na komunikaci a hledání konsensu.

Dichotomie reprezentant/vykonavatel prostupuje roztockými politickými aktéry, nepředstavuje tedy žádnou konfliktní linii, i když oba typy politiků se vnímají s určitou vzájemnou kritičností. Má ale význam při sestavování koalic. Starosta reprezentant většinou automaticky dostává jednoho či dva vykonavatele jako místostarosty či předsedy důležitých obecních komisí, a právě tak bývá vyvažován i starosta vykonavatel. Celkově to svědčí o jistém tichém uznání oprávněnosti obou stylů.²⁴

²⁴ Závěrem je třeba odkázat na studii Dana Ryšavého [Ryšavý, Šaradín 2011: 88-107], který z jiného úhlu pohle-

Posledním bodem, o němž je možné se zmínit, je otázka roztocké identity, jakožto suburbanního města malé střední velikosti, jehož drtivá většina obyvatel je zaměstnána v Praze. Zde je obtížnější nalézt nějaké celkové shrnutí. Většina dotazovaných ocenila administrativní samostatnost Roztok, ale názory se již lišily, pokud jde o její budoucnost. Otázka identity pak závisí na tom, zda o ní mluví reprezentant či vykonavatel. V prvním případě je identita reflektována jako jistý pocit sounáležitosti daný historií města a rozvíjený kulturními aktivitami, ve druhém případě se pak jedná spíše o pocit spokojeného bydlení v dobře vybaveném a přitom klidném městě.

7. Závěr

Cílem případové studie města Roztoky bylo zhodnotit vliv suburbanizace na lokální politický proces. Text je rozdělen na dvě části, první představuje kvantitativní analýzu volebních dat, druhá využívá kvalitativní výzkum, který byl ve městě proveden pomocí polostandardizovaných rozhovorů s místními politiky.

Jedním z předpokladů bylo, že výrazný nárůst počtu obyvatel povede ke zvýšení plurality místního politického spektra vstupem novousedlíků a jejich politických subjektů do lokální volební soutěže. Analýza formátu stranického systému potvrzuje nárůst plurality jak z hlediska počtu kandidujících subjektů, tak z hlediska proměny rozložení voličských preferencí. Otázkou zůstává, zda tato proměna je vždy způsobena tím, že novousedlíci voličsky preferují novou volební stranu, nebo zda samotná výstavba se stává závažným politickým tématem, který mění voličské preference starousedlíků. Zatímco v případě roku 2010 (vznik a výrazný úspěch TOP 09) je možné uvažovat o prvním případě, hnutí DOST vzniklé v roce 2006 se dá i na základě rozhovorů charakterizovat spíše jako protestní stranu nesouhlasící s další výstavbou a ucházející se především o hlasy starousedlíků.

Dalším předpokladem je, že suburbanizace má vliv na celkový posun voličských preferencí doprava. V případě Roztok lze tento předpoklad hodnotit poněkud ambivalentně. Zatímco ve volbách do Poslanecké sněmovny je možné ho potvrdit, komunální volby již tak jednoznačné nejsou. Podpora hlavního pravicového subjektu, tj. ODS postupně klesá, v roce 2010 se ovšem objevila pravicová alternativa, tj. TOP 09. Problémem je zařazení DOSTu, jelikož hnutí se personálně opírá o bývalé členy ODS a část respondentů ho také chápe jako pravicový subjekt, jiní ho ovšem řadí do spektra levicových stran na základě programu a jednání. Komplikací je pak i samotné označování „pravice“ a „levice“, které v konkrétních lokálních podmínkách nese výrazně hodnotový význam.

Pokud jde o strukturu konfliktních linií, lze usuzovat, že nárůst počtu obyvatel vedl i k jejich proměně. Tradiční konfliktní linie generující zavedené roztocké lokální subjekty se i nadále udržují, nejsou ovšem vnímány jako zdroj zásadních sporů. Naopak v roce 2006 se vytvořila výrazná konfliktní linie oddělující DOST od ostatních politických subjektů, přičemž spory odehrávající se na této linii jsou do značné míry způsobovány právě suburbanizací a jejími demografickými a sociálními dopady. Výsledky rozhovorů nicméně ukazují, že proměny stranického spektra i charakteru volebního zápasu byly poměrně úspěšně integrovány stylem a způsobem jednání politických elit a nevedly k dramatickým konfliktům. Závažnost nově vzniklé konfliktní linie byla neutralizovaná pragmatickým koaličním jednáním i schopností uzavírat kompromisy.

du porovnává role zastupitelů dle pozic v legislativních nebo exekutivních orgánech obce a dochází k podobné dichotomické typologii lokálních politiků.

Výrazný vliv procesu suburbanizace byl zaznamenán i ve zvyšujícím se tlaku části politických elit na vyšší profesionalizaci rozhodování o rozvoji města (např. při jednání s developery apod.). Je možné rovněž konstatovat, že v této souvislosti došlo k určité krystalizaci dvou hlavních stylů politického jednání mezi rozhodujícími místními politiky, což lze rovněž považovat za určitou adaptaci na zmíněné proměny. Je však otázkou, do jaké míry se jedná o specifický rys roztocké politiky.

LITERATURA:

- BALÍK, S. (Ed.) (2003). *Komunální volby v České republice v roce 2002*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university v Brně. ISBN 80-210-3211-1.
- BALÍK, S. (2005). Modely exekutivních koalic na komunální úrovni. In *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Eds.: Dančák, B.; Fiala, P.; Hloušek, V. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university v Brně. ISBN 80-210-3865-9.
- BALÍK, S. (2008). Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994 – 2006. Brno: CDK. ISBN 978-80-7325-144-4.
- BALÍK, S. (2009). *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2908-4.
- BERNARD, J.; KOSTELECKÝ, T.; ILLNER, M.; VOBECKÁ, J. (2011). *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-069-8.
- BUBENÍČEK, V. (2004). Komunální volební inženýrství. In *Sborník příspěvků z doktorandského semináře 2004*. Praha, 17. února 2004. Praha: PEF ČZU v Praze. ISBN 80-213-1150-9.
- BUBENÍČEK, V. (2009). Aplikace indexu plurality na lokální politické úrovni. In *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XVIII. Strategie pro budoucnost*. Praha, 15. – 16. září 2009. Eds.: Svatoš, M.; Lošťák, M.; Zuzák, R. Praha: Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze. ISBN 978-80-213-1965-3.
- BUBENÍČEK, V. (2010). *Lokální modely demokracie v malých obcích ČR*. Disertační práce. Praha: Katedra humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita v Praze.
- BUBENÍČEK, V.; ČMEJREK, J. (2011). La culture politique locale dans les communes rurales en République tchèque. *Revue de l'Institut du Monde et du Développement*, n° 2/2011. ISSN 2117-2633.
- BUŠTÍKOVÁ, L. (1999a). Analýza sociálních sítí. *Sociologický časopis* 2/1999, ISSN 0038-0288, s. 193-206.
- BUŠTÍKOVÁ, L. (1999b). Známosti osobností lokální politiky. *Pracovní texty/Working Papers* 99:3. Praha: SOÚ AV ČR.
- ČMEJREK, J. (2003). Lokální a regionální politické stranictví v ČR. In: *II. Kongres českých politologů*. Praha, 5. – 6. září 2003. Eds.: Dvořáková, V.; Heroutová, A. Praha: Česká společnost pro politické vědy. ISBN 80-902176-3-X.
- ČMEJREK, J. (2005). Specifika komunální politiky v malých obcích ČR. In: *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Eds.: Dančák, B.; Fiala, P.; Hloušek, V. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university v Brně. ISBN 80-210-3865 9.

- ČMEJREK, J.(2008). *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha: Nakladatelství Alfa. ISBN 978-80-87191-00-4.
- ČMEJREK, Jaroslav a kol. (2009). *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Praha: Kernberg Publishing. ISBN 978-80-87168-10-3.
- ČMEJREK, Jaroslav; BUBENÍČEK, V.; ČOPÍK, J. (2010). *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3061-5.
- ČMEJREK, Jaroslav; ČOPÍK, J. (2009). Kontinuita a diskontinuita ve vývoji lokální politické reprezentace. *Acta Politologica*, vol. 1, no. 3. ISSN 1803-8220.
- DEL REY MORATÓ, J. (2007). *Los juegos de los políticos: teoría general de la información y comunicación política*. Madrid: Tecnos. ISBN 978-84-309-3076-0.
- HANŠPACH, D. (1992). Sociální a politický profil místních politiků. *Data & Fakta* 16. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- HUDÁK, J.; JÜPTNER, P.; SVOBODA, J. (eds.) (2003). *Komunální politické systémy*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. ISBN 80-7308-056-7.
- ILLNER, M. (2001). Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů. In Mojmír Hampl et al. *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha: PŘF UK, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 251-274.
- ILLNER, M. (2006). Velikost obcí, efektivita jejich správy a lokální demokracie. In *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení po roce 1990*. Eds. VAJDOVÁ, Z.; ČERMÁK, D.; ILLNER, M. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-086-9.
- JÜPTNER, P. (2001). Komunální koalice a politické modely. *Politologická revue* 2001/2. ISSN 1211-0353.
- JÜPTNER, P.(2004). Komunální koalice a politické modely. *Politologická revue* 2004/2. ISSN 1211-0353.
- JÜPTNER, P. (2006). Konfrontace teorie koalic s lokální politikou. In *Koalice a koaliční vztahy*. Ed. CABADA, L. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 80-7380-004-7.
- KARAS, Z. (2006). Kapitoly z novodobých dějin Rostok a Žalova. *Odras: Měsíčník Rostok a Žalova*, č. 1–8.
- KAUFMAN, J.-C. (2010). *Chápající rozhovor*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-033-9.
- KOPŘIVA, R. (2006). Možnosti aplikace modelů stranické identifikace v podmínkách lokálního politického procesu. In: *III. Kongres českých politologů*. Eds.: Němec, J.; Šustková, M. Praha, Olomouc: Česká společnost pro politické vědy. ISBN 978-80-902176-0-7.
- KREJČÍ, O. (2006). *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86946-01-0.
- KUBÁLEK, M.(2006). Legitimita lokálních politických institucí. In: *III. Kongres českých politologů*. Eds.: Němec, J.; Šustková, M. Praha, Olomouc: Česká společnost pro politické vědy. ISBN 978-80-902176-0-7.
- OUTLÝ, J. (2003). Volby do zastupitelstev – vývoj a souvislosti. *Politologická revue* 2003/2. ISSN 1211-0353.
- RYŠAVÝ, D. (2004). Proměny lokálních politických elit na venkově a malém městě – vstupní rozvaha. In Česko-slovenské sociologické dny. Ed.: Škodová, M. Praha: SOÚ AV ČR. ISBN 80-7330-068-0.
- RYŠAVÝ, D.(2006). Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit. *Sociologický časopis* 5/2006. ISSN 0038-0288.
- RYŠAVÝ, D. (2009). Čeští lokální politici 20 let po tranzici. In CABADA, L.; HRICOVÁ, H. (eds.). *IV. Kongres českých politologů*, Plzeň, 9.–10. 9. 2009, Plzeň: ZČU v Plzni, s. 159–173.

- RYŠAVÝ, D.; ŠARADÍN, P. (2011). *Zastupitelné českých měst a obcí v evropské perspektivě*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-042-1.
- STOKLASOVÁ, I. (2008). *Demografický odhad počtu obyvatel města Roztoky se zaměřením na počet dětí navštěvující mateřské a základní školy*. Praha. Dostupné z WWW <<http://www.roztoky.cz/userfiles/file/prilohy/demograficky-odhad.pdf>>
- ŠARADÍN, P.; OUTLÝ, J. (eds.) (2004). *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0798-1.
- ŠEDO, J. (2011). Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení. *European Electoral Studies*, Vol. 6/2011. No. 1, 2011. ISSN 1801-6545, s. 63-74.
- VAISHAR, A. (2008). *Geografie malých měst a jejich úloha v systému osídlení*. Brno: Ústav geoniky Akademie věd České republiky. ISBN: 978-80-86407-57-9.
- VAJDOVÁ, Z. (1995). Postoje k lokální politice. *Data & Fakta* č. 9. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- VAJDOVÁ, Z. (1996). Politická kultura – teoretický koncept a výzkum. *Sociologický časopis*, Vol. 32, 3/1996. ISSN 0038-0288.
- VAJDOVÁ, Z.; KOSTELECKÝ, T. (1997) Politická kultura lokálních společenství: případ tří měst. *Sociologický časopis*, Vol. 32, 3/1997. s. 445-465, ISSN 0038-0288.
- VALEŠ, L. (2007). *Zrod demokratických politických systémů okresů Klatovy, Domažlice a Tachov a jejich vývoj v 90. letech 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-082-6.
- VOBECKÁ, J.; KOSTELECKÝ, T. (eds.) (2007). *Politické důsledky suburbanizace: Analýza případových studií proměn politického chování a občanské participace ve vybraných suburbánních lokalitách Prahy a Brna*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. ISBN: 978-80-7330-129-3.